

Jancsó Benedek †.

(1854—1930.)

Zajtalan, de rendkívül értékes közéleti pálya záródott le az elmúlt nyáron, mikor Jancsó Benedek, a kiváló publicista örök pihenőre tért. Eleinte középiskolai tanár volt s irodalom- és tudománytörténeti búvárlatokkal foglalkozott. Már ekkor feltűntek jellemének azok a sajátságai, amelyek nevét később, más vonatkozásban is oly becsültté tették, t. i. éles, átható értelme, erős magyarsága, józan kriticismusa és a közérdeket önzetlenül szolgáló áldozatos hajlama.

Huszonnégyszáz éves korában a magyar nyelvtudományi eszmék fejlődésének ismertetése során a mult felé fordulását azzal indokolja, hogy szerinte «csak az ily irányú tudományos munkálkodás ment meg attól, hogy a tudomány magasabb régióiban fuvalló világpolgáriás hidegség lelkünket, érzéseinket meg ne fagyassza; csak ez adja meg ama nemes öntudatot, önbecsülést, melytől menteknek lenni, ha emberek akarunk maradni, sohasem szabad». A merész fiatalember ki akarja mutatni, hogy a magyar elme a nyelvészeti tudományosság terén már a XVI—XVII. században sem állt a korabeli európai színvonal alatt. Érzí, hogy ez nem könnyű feladat, de erőt ad neki az a megfontolás, hogy ha kísérletét nem koronázná is siker, legalább *példát mutat* sok «heverő pennának». Más alkalommal egy, a nemzeti önértetnek hízelgő, de kellő alap nélküli tudományos megállapítást cáfolva, hozzáteszi, hogy «szép dolog a lelkesültség, a nemzet előnyei- nek, dicsőségének öntudata, de csak

addig, amíg előítéletre, kritikátlan dogmatizmusra nem vezet». Ime, a későbbi publicista morális felelősség-érzetének csirái az ifjúkor szárnypróbálgatásaiban. Természetes, hogy az ily gyökerű lelkiség mondanivalói nem merültek ki az aránylag kis kört érdeklő irodalmi dolgozatokban; így esett, hogy aradi tanárkodása idején (1882) megindította a *Középiskolai Szemlét*, majd mikor Budapestre jutott, a még nagyobb szellemi látókört feltelező *Közoktatási Szemlét*. Mindkét folyóirat termékeny gondolatokkal szolgálta a köznevelés ügyét, melynek épen időszerű kérdéseit külön is szóvá tette a *Középiskolák reformja* c. munkájában. (1891.)

Tehetségének főiránya azonban akkor lett szélesebb körben ismeretessé, mikor egy fél éves romániai utazásából hazatérve, kiadta *Román politikai és történelmi tanulmányait* (1894.). Ezek még jobban feléje fordították a közhatalom gondozóinak figyelmét, úgy hogy nemsokára fölmentették a tanári munka alól és fölhasználva a nemzeti- ségi ügyekben való tájékozottságát, egy ideig a minisztérium erre illetékes ügyosztályában foglalkoztatták. Ez időbeli tudományos kutatásainak becses eredménye *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota* című, kétkötetes, az Akadémiától is megkoszorúzott nagy műve. (1896—99.) Kár, hogy ennek tanulságai nem talál- tak elég megértésre az akkori optimista politikai légkörben; különben talán sok későbbi baj megelőzhető lett volna.

1907-től Jancsó új, fontos munka- körben, mint a szabadoktatási ügyek intézője folytatta egyre nagyobb szellemi területeket felelő hasznos

munkásságát. Ennek hatása bizonyos társadalmi szerek útján nagyban hozzájárult a századvégi magyar közműveltség színvonalának emeléséhez. Hivatali működésével járó elfoglaltsága mellett azonban nem hagyta abba a nemzetiségi kérdésre vonatkozó, küldetészerű tájékoztató munkáját sem. Minthogy eszméi gyakorlati megvalósítását nem sikerült keresztülvinnie, egyéb mód hiányában hirlapi úton, vezércikkeivel igyekezett a közvéleményt jobb belátásra bírni. Főgondolata az volt, hogy a nemzetiségi veszedelem csak úgy hártható el, ha az érdekelteket megfelelő elbánással, szinte immunisakká teszük az idegenből feléjük csengő szirénhangokkal szemben.

A nemes erőlködés hiábavaló volt, a világháborút megelőző két évtizedes felvilágosító munka nem hozta meg a kívánt eredményt. Legfeljebb Rákosi Viktor Elnémult harangok-jából s egyéb kisebb jelekből látni, hogy szórványosan mégis akadtak, akik kezdték ráeszmélni a fenyegető veszedelemre. A következmények sajnos igazolták Jancsót, de ő sokkal bölcsőbb lélek volt, semhogy az elkövetett hibák meddő felhánytorgatásával keserítse az amúgy is lesújtott köztudatot. E helyett inkább azon volt, hogy az immár tisztábban látó, de a valóság szörnyűségétől megriadt s csüggeteg társadalom önbizalmát erősíteni segítse.

Hajlott kora ellenére bámulatos kitartással folytatta főműve kiegészítő munkálatait s ezeknek betetőzéséül még 1920-ban kiadta a *Defensio Nationis Hungaricae*-t. Ebben már nemcsak a román, hanem a magyarországi tót és szerb nemzetiségi törekvések multját is feltárja. Majd ismét szűkebb hazája, Erdély sorsával foglalkozik behatóan; mégpedig oly módon, hogy a külföld is tudomást szerezhesen és hű képet nyerjen a változott helyzetről. Mindezek mellett állandóan

hozzászól az épen időszerű kérdésekhez s megvilágításukban nagy körültekintéssel mérlegeli az egyes jelenségeket. Gazdag tapasztalatai alapján az aggasztó tünetekkel szemben sem veszti el hitét, hanem magasabb szempontból nézve a dolgokat, mindig talál szavakat a közhangulat megnyugtatósára. Szép példa erre az a (Magyar Szemlébe írt) tanulmányzerű cikke, melyben arról elmélkedik, hogy *van-e szakadás az itthoni s az erdélyi lélek között?* A pro és kontra felhozható érvek szemügyre vétele után szinte prófétai ihlettséggel hallgattatja el a szenvedő véreink hűségében kételkedőket, hangsúlyozva, hogy: a «Nem, nem, soha! semmi körülmények között és sohasem lesz bizonyosabb, mint ebben a vonatkozásban».

E célkitűzésében és eszmei tartalmában nagy jelentőségű munkásság elismeréseül választotta tagjai sorába Jancsó Benedeket a M. T. Akadémia és tüntette ki tanári címmel az egykori kolozsvári egyetem. Halála alkalmából szép beszédek és cikkek hangoztatták a veszteség nagyságát, mely a megboldogult elhunytával a magyar nemzeti törekvések jövőjét érte. Ne feledjük azonban, hogy kegyeletünknek akkor teszünk igazán eleget, ha nem csupán emlegetjük az ő igazát, hanem megfogadva tanácsait: áldozatokkal is támogatjuk elszakított testvéreink kulturális és gazdasági törekvéseit!

B. Gy.

Zenei szemle.

A zeneművelés Szegeden. Szeged szab. kir. város jelentése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Összeállította: Lugosi Döme. Szeged, 1929. 111 l.

Zenekultúránk mai állapotának megismerése céljából a vall. és közokt. minisztérium kérdőíveket küldött az egyes vidéki városok polgármestereihez, hogy a beérkezett válaszokból zenei viszonyainkról kimerítő tájéko-